

Професійні риси педагога-професіонала є важливою умовою результативності його діяльності. Засобами його удосконалення можуть бути тренінги, аналіз педагогічних ситуацій, диспути і діалоги, імітація і гра, під час яких майбутні фахівці опановують знаннями й уміннями об'єктивно оцінювати рівень власної освіченості, одержують стимул до її використання в практичній діяльності, активізують професійну позицію і розвивають свій творчий почерк. Тільки творче ставлення до педагогічної діяльності і вирішення професійних проблем забезпечує синхронізацію потреб і вимог, тобто того, ким ми є, з тим, ким ми повинні бути. Розвиток особистості майбутнього вчителя відбувається в результаті того, що кожен студент обирає свій шлях професійного становлення й особистісного зростання, що приводить до професійно-педагогічних цінностей як основи їх професіоналізму.

О.В.Малихін

ОСОБИСТІТЬ СТУДЕНТА ЯК СУБ'ЄКТ САМОСТІЙНОЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ВИЩОГО ПЕДАГОГІЧНОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

В статтє рассматривается личность студента как субъекта самостоятельной учебной деятельности в условиях высшего педагогического учебного заведения.

The article deals with a personality of the student as the subject of self-directed learning activities under conditions of a higher teacher training institution.

Сучасна педагогіка вищої школи все частіше звертається у своєму науковому пошуці до питань організації самостійної роботи студентів з окремих дисциплін і ефективної організації самостійної навчальної діяльності студентів взагалі. І це є природнім. Коли мова йде про значення самостійної навчальної діяльності, і класики, і наші сучасники роблять власне спільні й загальні висновки, а саме: ніякий зовнішній вплив, ніякі інструктування, наставляння, накази, переконання, покарання не можуть замінити і бути хоча б у будь-якому порівнянні за рівнем ефективності з самостійною діяльністю. "Розвиток і освіта ні одній людині не можуть бути надані. Будь-

хто, хто бажає до них приєднатись, має досягти цього власною діяльністю, власними зусиллями, власним напруженням. Зовні вона може отримати лише збудження...” – писав у своїх педагогічних працях А.Дистерверг [1;118]. Протягом достатньо значного періоду педагогів і науковців цікавили питання змістовної сторони самостійної роботи, і лише в останні десятиліття минулого століття і зараз на початку нового звертається увага на організаційну сторону самостійної роботи. Саме цим, а також останніми реформаційними процесами у вищій школі взагалі й у вищій педагогічній школі зокрема зумовлено звернення до питань організації самостійної навчальної діяльності студентів як цілісного процесу, складовими якого, як ми вже наголошували у своїх попередніх роботах, є певний обсяг самостійної роботи з окремих дисциплін, що передбачено навчальними планами і навчальними програмами. Освітній процес у вищому педагогічному закладі також відрізняється від відповідних процесів у інших вищих навчальних закладах. У першу чергу це зумовлено тим, як вже неодноразово підкреслювалось, що особистість студента вищого педагогічного навчального закладу – це особистість майбутнього вчителя.

Вище визначені положення доводять доцільність звернення до особистості студента як суб'єкта самостійної навчальної діяльності в умовах вищого педагогічного навчального закладу і дають підстави для формулювання **мети даної роботи**, яка полягає у визначенні якостей особистості студента як суб'єкта самостійної навчальної діяльності в умовах вищого педагогічного навчального закладу, які мають бути їй притаманні, а також вимог, які до неї висуваються, для ефективної реалізації і здійснення цієї діяльності.

Загальновідомим є факт, що категорія суб'єкта є однією з центральних у філософії, особливо в онтології (Аристотель, Декарт, Кант, Гегель та ін.). Значний інтерес викликає визначена категорія і в сучасній психологічній науці (Рубінштейн, Леонтьєв, Абульханова-Славська, Брушлинський, Лекторський та ін.). Аналіз суб'єктів освітньої діяльності, який включає дві взаємопов'язані форми – педагогічну і навчальну, пов'язаний як з загальнофілософською, так і з конкретно педагогічною

задачами. Специфіка самостійної навчальної діяльності студента в умовах вищого педагогічного навчального закладу полягає в наступному: по-перше, студент виступає як єдиний суб'єкт, який самостійно функціонує в процесі здійснення даної діяльності, а саме, відсутні суб'єкт-суб'єктні взаємовідносини між ним і викладачем, хоча в організації самостійної навчальної діяльності, особливо на перших етапах перебування студента у вищому педагогічному закладі, викладач відіграє певну роль, але про суб'єкт-суб'єктні відносини викладач – студент мова не йде; по-друге, студент з позиції майбутнього вчителя виступає одночасно і як той, хто навчає, а не лише як той, хто навчається. М.М.Левіна пише про те, що процес формування вчителя у вищому педагогічному закладі має здійснюватись на ґрунті методологічного положення про особистість як суб'єкт діяльності і її цілісність [5;13]. Саме наведене положення має стати фундаментальним і в організації самостійної навчальної діяльності студентів в умовах вищого педагогічного навчального закладу з урахуванням наведених вище специфічних особливостей. Дидактичні умови, які забезпечують проектну ефективність процесу навчання взагалі й процесу самостійної навчальної діяльності зокрема, орієнтовані на активну позицію того, хто навчається, повноту складу і інтегрованість професійних видів навчальної діяльності, у тому числі і самостійної, які б відповідали професіограмі і вимогам, які висуваються до кваліфікаційної характеристики. Слід також згадати думку С.Л.Рубінштейна: „Подібно до того як організм не розвивається спочатку, а потім функціонує, а розвивається, коли функціонує, так і особистість не формується спочатку, а потім починає діяти: вона формується, коли діє, в ході своєї діяльності. В діяльності особистість і формується, і проявляється” [6;513]. Саме наведене положення ще раз підкреслює безперервність становлення особистості в процесі будь-якої діяльності, а в даному випадку йдеться про особистість майбутнього вчителя. Самостійна навчальна діяльність студентів в умовах вищого педагогічного навчального закладу, відповідно, має бути організована таким чином, щоб вона цілісно була підпорядкована кінцевій меті перебування студентів у стінах вищої педагогічної школи, тобто

підготовці висококваліфікованого педагога-фахівця, який би міг передати свою власну активну позицію щодо самостійного набуття знань своїм вихованцям, оскільки з кожним роком такий стан справ буде набувати все більшої ваги і значущості. Можна дійти висновку, що зміст самостійної навчальної діяльності в умовах вищого педагогічного навчального закладу має бути особистісно спрямованим і підпорядкованим ідеї підготовки висококваліфікованого вчителя. Визначені положення слід також враховувати викладачам вищої педагогічної школи у наданні рекомендацій і консультацій щодо найбільш ефективних форм, методів і засобів отримання знань в процесі самостійної навчальної діяльності. Чисельні опитування студентів вищих педагогічних закладів, бесіди з ними, анкетування свідчать про невідповідність організації самостійної роботи з окремих дисциплін і самостійної навчальної діяльності в цілому тим наведеним вимогам, яким необхідно слідувати, якщо дійсно сприймати студента як центрального суб'єкта самостійної навчальної діяльності.

У вище згаданій роботі М.М.Левіна наголошує на тому, що в системі підготовки учителя-фахівця аналітична діяльність – одна з основних, вона розвиває потенціал особистості в цілому і її професійні навички. Аналітична діяльність передує конструктивній і входить до її складу. Вона виступає умовою побудови інженерно-педагогічних конструкцій учбового матеріалу і способів передачі його учням, а також умовою проектування способів включення учнів у навчально-пізнавальну діяльність і педагогічне спілкування [5;11-12]. Не можна не погодитись з наведеним твердженням і для того, щоб розвинути висунуту думку про аналітичну діяльність, спробуємо показати її цінність і значущість для студентів в процесі самостійної навчальної діяльності. Здатність до аналітичної діяльності є, на нашу думку, однією з провідних передумов успішної і ефективної самостійної навчальної діяльності, оскільки студент в процесі самостійної роботи над тією чи іншою дисципліною, чи навіть над певним розділом, який передбачено навчальною програмою для самостійного опрацювання, зіткається з необхідністю аналізувати матеріал, який пропонується для засвоєння,

аналізувати його значущість і встановлювати певні зв'язки з тим, що вже засвоєно з інших розділів дисципліни, яка вивчається, чи навіть з інших дисциплін. Лише той студент, який дійсно володіє певними навичками аналітичної діяльності буде спроможним ефективно і правильно самостійно відбирати саме той матеріал, саме ту інформацію, які стануть йому у пригоді в подальшій навчальній діяльності – і самостійній, і під час аудиторних занять, оскільки зміст самостійної роботи у багатьох випадках виступає передуючим для розуміння подальшого навчального матеріалу, який передбачено для вивчення і самостійно, і за допомогою викладача. Здатність до аналітичної діяльності зумовлює також і ефективність самоконтролю в процесі самостійної навчальної діяльності, тобто здатність проаналізувати свої власні досягнення, які було набуто в процесі цієї самостійної діяльності, визначити певні недоліки, порівняти результати з загальними вимогами, які висуваються на тому чи іншому етапі перебування у вищій педагогічній школі. Належний рівень навичок аналітичної діяльності забезпечить також значну економію часу, який передбачено навчальними планами і навчальними програмами для занять самостійною навчальною діяльністю, а це є неабияким надбанням у сучасних умовах загальної перевантаженості студентів взагалі і студентів вищих педагогічних закладів зокрема. М.М.Левіна також підкреслює, що у підготовці вчителя управління процесом формування особистості здійснюється шляхом залучення студентів до функцій вчителя і дослідника. Ці функції складають обов'язкову умову формування грамотного, думаючого, творчого фахівця [5;12]. Неперевершені можливості щодо реалізації визначених функцій наявні у самостійній навчальній діяльності студентів в умовах вищого педагогічного навчального закладу. Як уже неодноразово підкреслювалось, студент може виступати у ролі вчителя власне до себе і виконувати всі притаманні йому функції щодо планування, добору змісту, визначення ефективних форм, методів, засобів подачі навчального матеріалу, а також формування навичок аналізу, корегування, оцінювання, контролю самостійної навчальної діяльності. З іншого боку, саме в процесі самостійної навчальної діяльності

студент має всі можливості до власного творчого пошуку і дійсної дослідницької роботи.

Особливості особистості залежать від будови її психіки, яка формується протягом усього життя людини під впливом виховання, освіти, самовиховання і самоосвіти, у спілкуванні з людьми і в діяльності. На нашу думку, залучення студентів до самостійної навчальної діяльності в умовах вищого педагогічного навчального закладу є запорукою плідного і позитивного переходу від виховання і освіти до самовиховання і самоосвіти. Однією з провідних особливостей особистості є її спрямованість. Як писав С.Л.Рубінштейн, людина не є ізольованою, замкненою істотою, яка живе і розвивається із самої себе. Вона пов'язана з навколишнім світом і відчуває потребу в ньому. В процесі історичного розвитку коло того, в чому людина відчуває потребу розширюється. Ця об'єктивна потреба, яка відбивається у психіці людини, відчувається нею як потреба. Потреба людини в чомусь, що знаходиться поза нею, визначає зв'язок людини з навколишнім світом і її залежність від нього. Залежність людини, яка відчувається і усвідомлюється нею, від того, чого вона потребує або в чому вона зацікавлена, породжує спрямованість на відповідний предмет [6;518].

„Проблема спрямованості – це перш за все питання про динамічні тенденції, котрі у якості мотивів визначають людську діяльність, самі у свою чергу будучи визначеними її цілями і задачами.

Спрямованість включає два тісно пов'язаних між собою моменти: а) предметний зміст, оскільки спрямованість – це завжди спрямованість на що-небудь, на який-небудь більш чи менш визначений предмет, і б) напруження, яке при цьому виникає” [6;519].

В аналізі психологічної структури особистості А.Г.Ковальов у своїх роботах, присвячених самовихованню особистості, також наголошує на виділенні перш за все спрямованості. Під спрямованістю він рекомендує розуміти „... те, чого особистість хоче, куди і до чого вона прагне, її відношення до дійсності й до самої себе, своїм обов'язкам, тобто те, що складає ядро життєвої позиції особистості” [4;17].

До спрямованості він відносить потреби і інтереси, соціальні настанови і погляди. Під потребами слід розуміти нужду людини у певних умовах життя і розвитку. Потреби людини притаманні їй як живій істоті і як соціальній особистості. Деякі потреби дані людині від народження, оскільки без їх задоволення вона не може жити, інші потреби, відповідно, формуються у суспільстві. Без них людина не може нормально жити і працювати. Але ж людина – істота свідома, вона має можливість керувати своїми потребами, підкоряти їх певним настановам. Залежно від того, які потреби найбільш розвинені, і від того наскільки досконала система самоуправління, визначаються спрямованість і характер діяльності і поведінки особистості.

Виникає очевидне питання: як певна спрямованість особистості може впливати на успішність самостійної навчальної діяльності в умовах вищого педагогічного закладу освіти. Студент приходять до навчального закладу з певними настановами і, якщо мова йде про вищій педагогічний навчальний заклад, нас у першу чергу цікавить, чи є серед цих настанов прагнення отримати професію саме вчителя, чи лише має місце бажання набутти вищої освіти. Окреслене питання стоїть на сучасному етапі досить гостро. Результати проведених досліджень свідчать про невтішний стан справ з даного питання. Лише 10-15% першокурсників педагогічних університетів з упевненістю відповідають у опитуваннях і письмових анкетах на питання – що спонукало вас вступити саме до вищого педагогічного закладу? – прагнення стати вчителем. Домінує відповідь (до 50%) – просто отримати вищу освіту, а стосовно майбутньої професії майже ніхто з цієї частини студентів не може відповісти визначально. Такий стан справ висуває додаткові проблеми щодо організації навчального процесу в цілому і самостійної навчальної діяльності зокрема. Студент, який не має чіткої спрямованості на педагогічну професію у більшості випадків диференційовано і вибірково ставиться до різних дисциплін, які виносяться на обов'язкове опанування. Серед навчальних предметів, до яких студенти ставляться не достатньо сумлінно, як відомо, попадають саме дисципліни психолого-педагогічного блоку. Що ж до самостійної

навчальної діяльності, то нею у більшості випадків просто ігнорують, особливо, якщо її зміст не включається у перелік питань, які виносяться на залік чи іспит. Тому першочерговим завданням, яке постає перед викладацьким складом, стосовно організації самостійної навчальної діяльності, є ретельний відбір її змісту, який має сприяти формуванню педагогічної спрямованості суб'єкта цієї діяльності, іншими словами, зацікавити професією вчителя, показати позитивні, привабливі її сторони. Над цим варто працювати саме тому, що результати досліджень також свідчать про те, що саме з тих 50% студентів, які на час вступу до вищого педагогічного закладу не визначились з остаточним вибором професії, за умови ефективної професійно спрямованої роботи з боку кваліфікованих викладачів, виростають майстри педагогічної справи, а самостійна навчальна діяльність в умовах вищого педагогічного навчального закладу, яка є невід'ємною частиною загального навчального процесу має також плідно впливати на розв'язання визначеного завдання.

Іншим аспектом стосовно категорії спрямованості щодо особистості студента як суб'єкта самостійної навчальної діяльності в умовах вищого педагогічного навчального закладу виступає його спрямованість на самостійне набуття знань. Завдання полягає в тому, що під час аудиторних занять з будь-яких дисциплін має проводитись послідовна й цілеспрямована робота по формуванню пізнавальної самостійності студентів. Викладач обов'язково повинен високо цінити знання студента, які він набув під час самостійної навчальної діяльності і використовує, особливо якщо вдало і успішно, під час аудиторних занять. Майстерність викладача вищої педагогічної школи полягає у тому, щоб виокремити у відповіді студента чи у його письмовій роботі інформацію, яку він засвоїв за допомогою викладача і під його керівництвом чи самостійно. В останньому випадку також слід розрізнати – чи то було у межах, передбачених навчальною програмою, але матеріал винесено на самостійне опрацювання, чи має місце абсолютна самостійність студента в отриманні тієї чи іншої інформації по предмету. Слід стимулювати пізнавальну самостійність студентів будь-якими можливими способами, оскільки саме ця якість особистості

надасть можливість позитивно впливати на результати не лише самостійної навчальної діяльності, хоча це вже само по собі добре, але й на загальні досягнення щодо підготовки висококваліфікованого вчителя-фахівця.

У процесі аналізу особистості студента як суб'єкта самостійної навчальної діяльності в умовах вищого педагогічного навчального закладу слід зупинитись на дослідженнях І.О.Зимньої щодо суб'єкту освітньої діяльності. У своїй роботі вона дає ретельний огляд теоретичних надбань стосовно суб'єктних якостей педагога. За А.К.Марковою вона наводить структуру суб'єктних якостей, яка може бути представлена наступними блоками характеристик: об'єктивні і суб'єктивні. До об'єктивних характеристик належать професійні, психологічні і педагогічні знання, а також професійні уміння. До суб'єктивних характеристик належать професійні й психологічні позиції й настанови, а також особистісні якості [3;182].

За Н.В.Кузьміною до структури суб'єктних факторів включають: 1) тип спрямованості, 2) рівень здібностей і 3) компетентність, до якої входить спеціально-педагогічна компетентність, методична, соціально-психологічна, диференціально-психологічна, аутопсихологічна компетентність [3;181]. І.О.Зимня звертає увагу на те, що в структурі, яка запропонована Марковою, у порівнянні з структурою за Кузьміною, спеціально не виділяється блок здібностей. Далі автор роботи, що аналізується, звертає увагу на п'ять професійно значущих якостей у моделі особистості вчителя у контексті схеми *діяльність – спілкування – особистість* (за Л.М.Мітіною), які виявляють дві групи педагогічних здібностей (за Н.В.Кузьміною): проєктивно-гносичні здібності (педагогічне цілепокладання, педагогічне мислення) і рефлексивно-перцептивні здібності (педагогічна рефлексія, педагогічний такт, педагогічна спрямованість) [3;184]. Аналіз наведених структур і урахування досвіду інших психологів і педагогів, які розробляли окремі аспекти проблеми дали можливість І.О.Зимній дійти висновку: „співвідношення уявлень, які вже існують, про структуру суб'єктних „властивостей” (якостей, характеристик, факторів)

дає підгрунтя виділити наступні: 1) психофізіологічні (індивідні) властивості суб'єкта як передумови здійснення ним його суб'єктної ролі, яка виступає у якості задатків; 2) здібності; 3) спрямованість та інші особистісні властивості; 4) професійно-педагогічні і предметні знання й уміння (як професійна компетентність, у власне вузькому розумінні цього терміну)" [3;185-186]. Саме наведена структура суб'єктних „властивостей” (за І.О.Зимньою) покладено нами в основу структури суб'єктних властивостей особистості студента як суб'єкта самостійної навчальної діяльності в умовах вищого педагогічного навчального закладу на підставі виділених вище специфічних особливостей досліджуваної діяльності, а також з проекцією на майбутню професію вчителя.

У своїй роботі „Основи професійного самовиховання майбутнього вчителя” С.Б.Єлканов відповідно до певних вимог педагогічної діяльності класифікує особливості особистості вчителя як загальні, особливі й індивідуально неповторні. Для детального розгляду структури особистості вчителя він користується концепцією професора К.К.Платонова. На підставі згаданої концепції Єлканов виділяє три групи вимог до особистості вчителя, а саме: до першої групи відносяться вимоги до нього як до представника суспільства і виконавця найважливішого соціального заказу: він формує особистість; друга група вимог до особистості вчителя торкається його індивідуального досвіду – професійної підготовленості (яка включає глибокі знання не тільки у галузі предмету викладання і його методики, але також у психології, історії й теорії педагогіки, у технології педагогічного процесу) і загального розвитку; третю групу вимог до особистості майбутнього вчителя складають проблеми розвитку психічних процесів [2;5-8]. Зупинимось більш детально саме на останній групі вимог, яка, на нашу думку стане у пригоді, коли мова піде про особистісні якості студента як суб'єкта самостійної навчальної діяльності в умовах вищого педагогічного закладу освіти. Акцентується увага на „технології” педагогічного мислення. Вона (за Єлкановим) відбувається на різних рівнях. Початковим, але в той же час найбільш загальним рівнем мислення вчителя є його методологічне мислення, яке

орієнтовано педагогічними переконаннями. На цьому рівні у вчителя утворюється найбільш важлива його педагогічна здатність – чутливість до педагогічних явищ, педагогічне чуття. Другий рівень педагогічного мислення характеризується здатністю вчителя матеріалізувати свої педагогічні ідеї у своєрідні технологічні конструкції. Третій рівень – рівень оперативного мислення вчителя. У нього свої особливості. Вони обумовлені нескінченним розмаїттям конкретних умов педагогічної діяльності. Відповідно до цього слід акцентувати увагу на тому, що всі три визначені рівні мислення вчителя мають розвиватись у процесі самостійної навчальної діяльності студентів в умовах вищого педагогічного навчального закладу.

Суттєво важливими для педагогічної діяльності майбутнього вчителя (за Єлкановим) є емоційно-вольові якості і психофізичні особливості його особистості.

Проведений теоретичний аналіз, власні дослідження стосовно окресленої проблеми, узагальнення досвіду роботи викладачів вищої педагогічної школи дозволяють зробити певні висновки щодо структури суб'єктних властивостей особистості студента як суб'єкта самостійної навчальної діяльності в умовах вищого педагогічного навчального закладу, наявність і формування яких забезпечуватимуть успішність організації такої діяльності і сприятимуть успішному розв'язанню завдання підготовки висококваліфікованого педагога-фахівця на сучасному етапі розвитку суспільства. До цієї структури включаємо наступні якості особистості:

- діяльнісна активність;
- спрямованість на педагогічну професію і самостійне набуття професійно-значущих знань;
- пізнавальна самостійність;
- сформованість умінь і навичок самостійної роботи;
- здатність до аналітичної діяльності;
- психофізіологічна готовність до здійснення самостійної навчальної діяльності.

Зупинимось на кожному структурному компоненті. Під *діяльнісною активністю* розуміємо здатність особистості студента включатись у будь-яку навчальну діяльність, в тому числі і самостійну, що забезпечить його активну позицію як

суб'єкта досліджуваної діяльності. Специфіка самостійної навчальної діяльності зумовлює необхідність наявності визначеної особистісної якості для успішного здійснення цієї діяльності і досягнення належних її результатів. Лише той студент може розраховувати на успішність і результативність такої діяльності, який проявляє належний рівень активності стосовно будь-яких дій, які він має здійснювати у процесі самостійної навчальної діяльності, оскільки відсутнім є контроль з боку викладача за процесом, а якщо і є, то цей контроль зведений до мінімуму. Відсутність суб'єкт-суб'єктних відносин викладач – студент, що є специфічним для такої навчальної діяльності, зумовлює вагомість активної позиції саме студента.

Спрямованість на педагогічну професію і самостійне набуття професійно значущих знань є наступним якісним показником особистості студента як суб'єкта самостійної навчальної діяльності в умовах вищого педагогічного навчального закладу, оскільки наявність такої спрямованості підвищує цінність інформативного матеріалу, який виноситься на самостійне опанування, з проекцією на майбутню педагогічну діяльність і забезпечує свідоме ставлення до всього того, що студент має опанувати самостійно під час перебування у вищій педагогічній школі. А такий стан справ є суттєво важливим, оскільки студент повинен розуміти, що без сумлінного ставлення до такої діяльності неможливим є його професійне становлення як педагога-фахівця.

Пізнавальна самостійність як особистісна якість студента – суб'єкта самостійної навчальної діяльності в умовах вищого педагогічного навчального закладу набуває неперевершеного значення, оскільки лише за умови її належної сформованості студент буде активно включатись до самостійної пізнавальної діяльності і прагнути досягнення абсолютної самостійності у своїй роботі, спрямованій на набуття професійно значущих знань. Також це забезпечить прагнення до самостійного набуття знань не тільки в період навчання у вищій педагогічній школі, а й по її завершенні.

Сформованість умінь і навичок самостійної роботи є також значущим показником, оскільки самостійну роботу ми

розглядаємо як основну форму самостійної навчальної діяльності в умовах вищого педагогічного закладу освіти – поперше. І по-друге, належний рівень сформованості таких умінь і навичок заощаджуватиме навчальний час студента на всіх етапах самостійної навчальної діяльності – від висунення певних цілей до самоконтролю результатів, які досягнуто в процесі цієї діяльності.

Включення до досліджуваної структури особистості студента *здатності до аналітичної діяльності* зумовлюється фактом того, що даний суб'єкт є єдиним в процесі здійснення самостійної навчальної діяльності і саме спроможність вчасно і якісно проаналізувати власний навчальний процес, визначити недоліки і своєчасно їх усунути є досить важливою складовою успішності такої навчальної діяльності.

Психофізіологічна готовність студента до здійснення самостійної навчальної діяльності в умовах вищого педагогічного навчального закладу заслуговує на увагу з декількох причин.

Включення визначеного компоненту до досліджуваної структури суб'єктних властивостей особистості студента вищого педагогічного закладу зумовлюється перш за все наявністю чисельних фактів неспроможності особливо першокурсників справлятися з психічним і фізичним навантаженням, яке постає перед ними після вступу до вищої школи. Студент дуже часто просто фізично не встигає виконувати всі ті завдання, які вимагають від нього викладачі відповідно до вимог чинних програм з окремих дисциплін, які в свою чергу передбачено навчальними планами підготовки спеціалістів відповідного рівня кваліфікації. З цього приводу можна скажитись на перевантаженість і у деяких випадках необумовлену обтяженість цих навчальних програм і планів, але такий стан справ не пояснюється лише цим. Саме зараз теоретики і практики вищої педагогічної школи намагаються розвантажити студента, надати йому можливість більш продуктивно готуватись до своєї занадто відповідальної майбутньої професії. Винесення майже третини навчального матеріалу на самостійне опрацювання – один з найважливіших кроків у цьому напрямку. Але ж тут виникають інші проблеми.

Студенту забезпечують помірні умови навантажень щодо аудиторних занять і створюють сприятливу атмосферу для самостійної навчальної діяльності, хоча такий розподіл навчального навантаження і не вирішує всіх проблем.

Під психофізіологічною готовністю до самостійної навчальної діяльності розуміємо психологічну і фізичну спроможність займатись визначеною діяльністю на ґрунті певних вольових зусиль, концентрації уваги, напруження пам'яті, самоконцентрації, саморегуляції та інших психологічних механізмів, а також фізичного здоров'я.

Розпочнемо аналіз даного твердження з кінцевої фрази стосовно фізичного здоров'я. На сучасному етапі розвитку суспільства, коли глобальні перевантаження стали об'єктивною реальністю існування людини, турбота про фізичне здоров'я особистості виходить майже на перший план в організації будь-якої діяльності. Лише фізично здорова людина спроможна якісно виконувати певні завдання. Стосовно навчальної діяльності цей факт також є очевидним. Самостійна навчальна діяльність в силу своєї специфіки вимагає від того, хто нею займається належного стану фізичного здоров'я, оскільки людина, яка відчуває втому чи навіть певні ознаки хвороби, навряд чи зможе плідно самостійно працювати навіть за умови неабияких вольових зусиль.

Якщо про стан фізичного здоров'я у більшості випадків особистість має піклуватись самостійно, психологічна готовність студента до здійснення самостійної навчальної діяльності в умовах вищого педагогічного навчального закладу має стати предметом спрямування певних зусиль з боку викладачів. Так, у багатьох випадках незадовільні результати стосовно опанування певних складних розділів, а іноді навіть окремих дисциплін пояснюються саме психологічною неготовністю студента до плідної і результативної роботи над ними. Спробуємо навести приклад з досвіду спостережень щодо вивчення студентами курсу „Іноземна мова” як загальноосвітньої дисципліни у вищому педагогічному закладі. Загальновідомим є той факт, що вона є однією з найскладніших для сприйняття. На те є ряд об'єктивних причин: невідповідний рівень знань на початок вивчення курсу, складність матеріалу,

недостатній рівень знань рідної мови та ін. Але ж, на нашу думку, причина більшості невдач полягає саме у психологічній неготовності студентів до сприйняття іншомовного матеріалу. Перед студентом постає певний психологічний бар'єр: вже покладено стільки зусиль під час навчання у школі, а результат майже відсутній; „я ніколи її не знав і ніколи знати не буду, то навіщо марнувати час” та ін. Саме так мислить більшість студентів щодо вивчення іноземної мови, а про самостійність у вивченні її мова майже не йде взагалі, оскільки студент, який ні на що не сподівається під час аудиторних занять навряд чи буде займатись самостійно. Першочерговим завданням, яке постає перед викладачем, є необхідність переконати студента в тому, що його ставлення є невірним, упередженим, і, що все у нього буде інакше, якщо він змінить своє ставлення і буде слідувати кваліфікованим порадам викладача стосовно аудиторної роботи і в особливості самостійної, оскільки при виконанні останньої його успіх залежить від власних вольових зусиль, концентрації уваги, напруження пам'яті та ін. Викладач має з самого початку курсу забезпечити студента якомога детальнішими методичними рекомендаціями для організації самостійної навчальної діяльності і в цих рекомендаціях належної уваги слід приділяти психологічним проблемам щодо подолання певних утруднень, які будуть виникати, пояснити, що їх виникнення є природним і зумовлено у більшості випадків об'єктивними причинами, а не індивідуальною неспроможністю швидко оволодіти тим чи іншим матеріалом. Саме такі поради сприятимуть становленню у студента впевненості у власних силах, бажанню продовжувати займатись навчальною діяльністю, у тому числі й самостійною, а без останньої, як уже неодноразово наголошувалось, неможливим є здійснення освітнього процесу у вищій педагогічній школі.

За результатами проведеного дослідження з окресленої проблеми і остаточно сумуючи все, що було сказано, можна дійти висновку, що до структури суб'єктних властивостей особистості студента як суб'єкта самостійної навчальної діяльності в умовах вищого педагогічного навчального закладу входять наступні суттєві якості особистості, які мають бути їй притаманні: діяльнісна активність, спрямованість на педагогічну

професію і самостійне набуття професійно-значущих знань, пізнавальна самостійність, сформованість умінь і навичок самостійної роботи, здатність до аналітичної діяльності, психофізіологічна готовність до здійснення самостійної навчальної діяльності.

Література

1. Дистервег А. Избр. пед. соч. – М., 1956. – С. 118.
2. Елканов С.Б. Основы профессионального самовоспитания будущего учителя. – М.: Просвещение, 1989. – 189 с.
3. Зимняя И.А. Педагогическая психология: Учеб. пособие. – Ростов н/Д.: Изд-во „Феникс”, 1997. – 480 с.
4. Ковалев А.Г. Личность воспитывает себя. – М.: Политиздат, 1983. – 256 с.
5. Левина М.М. Технологии профессионального педагогического образования: Учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений. – М.: Издательский центр “Академия”, 2001. – 272 с.
6. Основы общей психологии / С.Л.Рубинштейн. – СПб.: Питер, 2003. – 720 с.

С.В.Мантуленко

ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ДО ПРОФІЛЬНОГО НАВЧАННЯ СТАРШОКЛАСНИКІВ

В статье рассматривается содержание понятия “готовность” к различным видам деятельности, и к профильному обучению. Представлены условия, которые будут позитивно влиять на формирование готовности будущих учителей к профильному обучению старшеклассников.

The article deals with the conception of readiness for different kinds of activities and professional oriented training. The conditions which will have a positive influence on forming of prospective teacher readiness for professional oriented training of senior pupils are submitted for consideration.

Процеси Європейської інтеграції охоплюють дедалі більше сфер життєдіяльності. Не стала винятком і освіта. Україна чітко визначила орієнтири на входження в освітній простір Європи, здійснюючи модернізацію освітньої діяльності